

Valstybinio audito ataskaitos santrauka

RINKIMŲ ORGANIZAVIMAS IR VYKDYMAS

2013 m. lapkričio 22 d. Nr. VA-P-10-1-18

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Sąvokos:

Balsavimas – vyksta rinkimų dieną apylinkės rinkimų komisijos nurodytoje patalpoje. Rinkėjas balsuoja toje rinkimų apylinkėje, į kurios rinkėjų sąrašus jis yra įtrauktas. Siekiant visiems piliečiams sudaryti vienodas galimybes balsuoti rinkimuose, balsavimas organizuojamas ir LR diplomatinėse atstovybėse užsienyje, laivuose, gydymo, socialinės rūpybos ir globos įstaigose, kariniuose daliniuose, bausmės atlikimo vietose, taip pat sudaromos sąlygos balsuoti paštu.

Slaptas balsavimas – balsavimas turi būti organizuojamas taip, kad balso konfidencialumas būtų išlaikytas bet kurioje procedūros stadijoje nuo pat rinkėjo tapatybės nustatymo momento.

Rinkimų agitacija – tai politinė veikla (tam tikrų idėjų propagavimas), įtikinėjimas, siekimas palenkti. Agitacijos kampanija prasideda, kai Vyriausioji rinkimų komisija paskelbia kandidatų sąrašus ar kandidatus. Agitacija gali būti vykdoma bet kokiomis formomis ir būdais, išskyrus tuos, kurie pažeidžia įstatymus. Rinkimų agitacija draudžiama likus 30 valandų iki rinkimų pradžios ir rinkimų dieną.

Santrumpos:

ESBO DIŽTB – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (angl. OSCE – *Organization for Security and Co-operation in Europe*) Demokratiųjų institucijų ir žmogaus teisių biuras.

LTD – Lietuvos teisininkų draugija, 1920–1940 metais gyvavusi teisininkų organizacija, atkurta 1989 m. kovo 4 d., visuotiniam susirinkimui patvirtinus statutą¹.

ABRIS – Vyriausiosios rinkimų komisijos informacinės sistemos (toliau – IS) Rinkėjų sąrašų tvarkymo posistemės modulis, kuriame tvarkomas rinkėjų sąrašas, žymimi atvykę balsuoti rinkėjai.

ADV – Vyriausiosios rinkimų komisijos IS rinkimų dienos duomenų perdavimo posistemė, skirta tvarkyti rinkimų dienos duomenis (balsų skaičiavimo protokolus, rinkėjų aktyvumą), pildyti rinkimų komisijų darbo laiko apskaitos žiniaraščius, perduoti rinkimų komisijų buhalterinius duomenis, kt.

VRK – Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija.

¹Lietuvos teisininkų draugijos internetinis puslapis, [Žiūrėta 2013-09-20] Prieiga per internetą <http://www.ltd.lt/tm/istorija/>

SANTRAUKA

Rinkimai – tai svarbiausia piliečių dalyvavimo valstybės valdyme forma, tautos aukščiausiosios suverenios galios vykdymo išraiška.

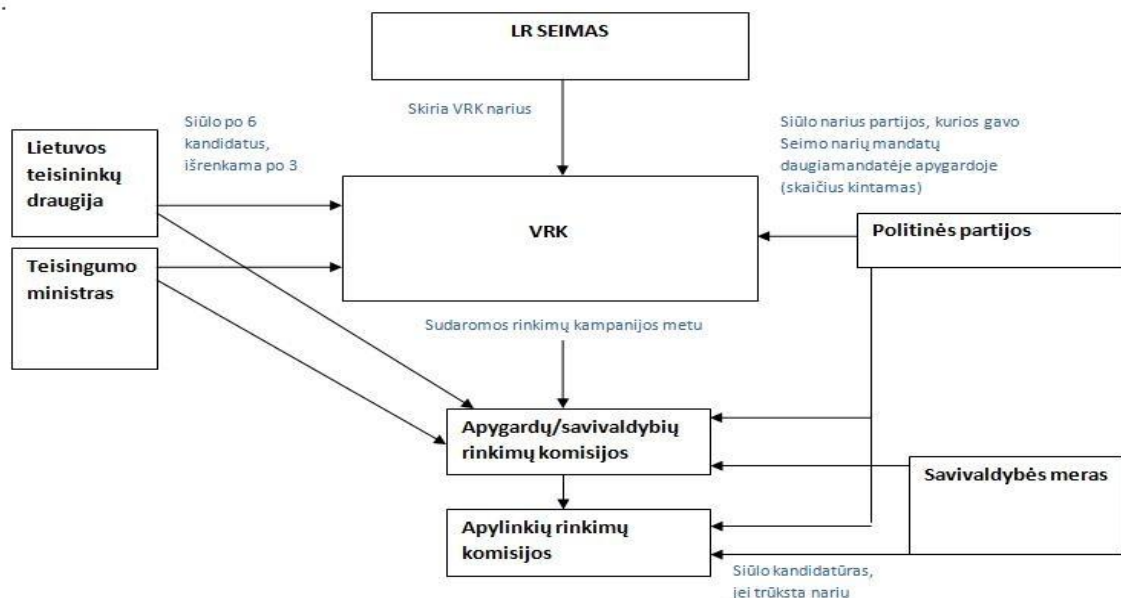
Rinkimams ir referendumams organizuoti ir vykdyti Vyriausiosios rinkimų komisijos įgyvendinamai programai „Rinkimų organizavimas ir vykdymas“ 2012 m. iš valstybės biudžeto buvo skirta apie 23 mln. Lt. Vykdamą programą, komisijai išskirti pagrindiniai uždaviniai: organizuoti ir vykdyti Lietuvos Respublikos Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimus, rinkimus į Europos Parlamentą ir referendumus ir užtikrinti, kad rinkimai ir referendumai vyktų remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintais demokratinių rinkimų principais.

Rinkimus ir referendumus organizuoja ir vykdo:

- Vyriausioji rinkimų komisija;
- apygardų rinkimų komisijos – sudaromos Vyriausiosios rinkimų komisijos rinkimų laikotarpiui;
- apylinkių rinkimų komisijos – sudaromos apygardos rinkimų komisijų rinkimų laikotarpiui.

Vyriausiosios rinkimų komisijos kadencija – ketveri metai, ji sudaroma prieš eilinius Seimo rinkimus. Vyriausioji rinkimų komisija turi būti iš naujo sudaryta, iki eilinių Seimo rinkimų dienos likus ne mažiau kaip 120 ir ne daugiau kaip 140 dienų. Komisija sudaroma iš komisijos pirmininko, partijų, politinių organizacijų, gavusių Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje, pasiūlytų asmenų, aukštąjį teisinį išsilavinimą turinčių asmenų, pasiūlytų teisingumo ministro ir Lietuvos teisininkų draugijos (žr. 1 pav.).

1 pav. VRK ir rinkimų komisijų sudarymo schema

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Po rinkimų komisijos sudėtis tikslinama taip, kad atspindėtų Seimo sudėtį. Seimas ne vėliau kaip per 100 dienų po pirmojo naujai išrinkto Seimo posėdžio atleidžia ir naujai paskiria partijų

pasiūlytus narius, kad komisijoje būtų daugiamandatėje rinkimų apygardoje mandatų gavusių partijų (koalicijų) atstovų. 2013-10-01 Vyriausiojoje rinkimų komisijoje buvo 16 narių.

Rinkimų metu vis dar susidaro ilgos rinkėjų eilės, trūksta balsavimo kabinų, 2012 m. Seimo rinkimuose kai kuriose rinkimų apylinkėse neveikė informacinės sistemos, iš didelių apylinkių vėlavo balsavimo rezultatai. Todėl svarbu, kad sekantys rinkimai būtų organizuojami efektyviau.

Audito tikslas įvertinti kaip organizuojami ir vykdomi rinkimai ir ar yra galimybių tai atlikti efektyviau, atsakant į klausimus, kaip:

- užtikrinamas rinkėjo balso lygiavertiškumas;
- parengiami rinkimų komisijų nariai, stebėtojai;
- sumažinti rinkėjo kortelių dalinimo išlaidas;
- sumažinti rinkėjų eiles rinkimų metu;
- operatyviau gauti balsavimo rezultatus.

Šio audito metu auditoriai nevertino politinės reklamos, rinkimų agitacijos klausimų ir galimų rinkėjų papirkimo atvejų.

Auditas buvo įtrauktas į 2013 m. valstybinio audito programą Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto siūlymu.

Audito subjektas – Vyriausioji rinkimų komisija. Audituojamasis laikotarpis 2008–2012 m. Tendencijų ir pokyčių analizei naudoti ankstesnių metų duomenys. Audito metu vertinome Seimo, savivaldybių tarybų, Prezidento rinkimų duomenis. Informacija ir įrodymai gauti iš Vyriausiosios rinkimų komisijos, savivaldybių, rinkimų komisijų narių, bendravome su Seimo nariais.

Įvertinę audito metu surinktus audito įrodymus, teikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas.

IŠVADOS

1. Vyriausiosios rinkimų komisijos sudarymo laikas nėra racionalus, nes:
 - 1.1. 120–140 dienų iki eilinių Seimo rinkimų yra per trumpas laikotarpis naujiems VRK nariams tinkamai pasiruošti rinkimams (1.1. poskyris);
 - 1.2. po Seimo rinkimų pasikeitus daugiamandatėje rinkimų apygardoje mandatus gavusioms partijoms (koalicijoms) dalinai keičiasi ir VRK narių sudėtis. Todėl patiriamos papildomos išlaidos atleidžiamų VRK narių išėtinėms išmokoms mokėti (1.1. poskyris).
2. Rinkimų apygardos pagal rinkėjų skaičių paskirstytos netolygiai. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose apygardų (vienmandačių) rinkėjų skaičiaus skirtumai tarp didžiausios ir mažiausios skiriasi beveik du kartus ir turi tendenciją didėti, todėl rinkėjo balsai tampa nelygiaverčiais (1.2. poskyris).
3. Rinkimų komisijų narių skaičius nesiejamas su registruotų rinkėjų skaičiumi apylinkėse, todėl skiriasi jų darbo krūviai, tai turi įtakos balsavimo rezultatų pateikimo laikui (1.3. poskyris).

4. Rinkimų komisijų nariai, stebėtojai nepakankamai parengiami rinkimams, jų mokymai organizuojami iš dalies, todėl ne visada yra tinkamai pasirengę darbui rinkimų metu. (1.5. poskyris).
5. Rinkėjo kortelių gamyba ir įteikimas netikslingas, nes kortelė iš esmės atlieka informavimo rinkėjui funkciją (dėl būsimų rinkimų vietos, laiko ir kitos susijusios informacijos), kuri atliekama ir kitomis priemonėmis (informaciniai pranešimai per visuomenės informavimo priemonės, gaunami paštu ir kt.). Be to, kortelių įteikimas rinkėjams neturi esminės įtakos jų aktyvumui, tačiau reikalauja didelių žmogiškųjų, laiko ir finansinių išteklių (1.4. poskyris).
6. 2012 m. Seimo rinkimuose didelė dalis apylinkių rinkimų komisijų nesinaudojo informacinės sistemos posistemėmis pirmame ture: ABRIS (48,6 proc. apylinkių), ADV (8,4 proc. apylinkių), todėl šiose apylinkėse rinkėjams galėjo susidaryti nepatogumų, balsuojant kitose apylinkėse, nei jie buvo registruoti, o teikiant balsavimo rezultatus, sugaišta daugiau laiko (1.5., 2.3., 2.4. poskyriai).
7. Neproporcingai nustatytas balsavimo kabinų skaičius apylinkėse pagal rinkėjų skaičių ir neatsižvelgiama į pildomų biuletenių skaičių rinkimų metu, todėl apylinkėse, kur rinkėjų skaičius viršija 2500, susidarė didelės balsuotojų eilės (2.1. poskyris).
8. Vyriausioji rinkimų komisija nėra patvirtinusi standartinės balsavimo kabinos įrengimo aprašo, todėl kai kuriose rinkimų apylinkėse jų yra įvairių ir kai kurios nevisiškai gali užtikrinti balsavimo slaptumą (2.2 poskyris).

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seime 2013-11-12 priimtas Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 17 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, kuriame nustatyta, kad komisija sudaroma po eilinių ar pirmalaikių Seimo rinkimų praėjus ne mažiau kaip 140 ir ne daugiau kaip 200 dienų, neteikiame rekomendacijos dėl komisijos skyrimo laiko pakeitimo.

Vyriausiajai rinkimų komisijai

1. Siekiant užtikrinti rinkėjo balso lygiavertiškumą, parengti teisės aktų projektus ir siūlyti Seimui, kad būtų nustatytas mažesnis vienmandačių apygardų rinkėjų skaičiaus nuokrypis (10 proc.) nuo vidutinio apygardos rinkėjų skaičiaus. (2 išvada)
2. Sumažinti nustatytą maksimalų rinkimų apylinkės dydį, o rinkimų komisijų narių skaičių sieti su registruotų rinkėjų skaičiumi rinkimų apylinkėje. (3 išvada)
3. Siekiant geresnio apygardų ir apylinkių rinkimų komisijų narių pasirengimo rinkimams ir referendumams, parengti rinkimų komisijų narių ir stebėtojų mokymo tvarką. (4 išvada)
4. Parengti planą, kuriame būtų numatytos priemonės, palaipsniui pereinant nuo rinkėjo kortelių dalinimo prie kitų ekonomiškėsių rinkėjo informavimo būdų, o balsuojantiems iš anksto gaunant jas (atspausdinant) balsavimo vietose. (5 išvada)

5. Siekiant sumažinti rinkėjų eiles, balsavimo kabinų skaičių nustatyti proporcingai rinkėjų skaičiui apylinkėse, atsižvelgiant į pildomų biuletenių skaičių ir vidutinį laiką, reikalingą jiems užpildyti. (7 išvada)
6. Siekiant rinkimuose operatyviai disponuoti balsavimo informacija, užtikrinti visišką (100 proc.) informacinės sistemos posistemių ABRIS ir ADV naudojimą ir rezultatų perdavimą jomis. (6 išvada)
7. Siekiant užtikrinti slaptą balsavimą per rinkimus, patvirtinti balsavimo kabinos įrengimo reikalavimus ir/arba organizuoti centralizuotą jų įsigijimą. (8 išvada)